

Olje- og energidepartementet
Postboks 8148 Dep
0033 OSLO

16. februar 2005

HØRINGSUTTALELSE TIL NOU 2004:26 HJEMFALL
FELLES UTTALELSE FRA VANNBEVEGELSEN OG STRØMFORBRUKERNE

Utvalgets sammensetning

Utvalget er sammensatt av motstridende interessegrupper, men disse har allikevel det til felles at de har økonomiske interesser i sakens utfall. Etter vår oppfatning er utvalget derfor ikke bredt sammensatt, slik det blir påstått i høringsbrevet. Utvalget mangler ikke minst representanter for den norske befolkningen. Det anser vi som svært kritikkverdig. Naturressursene er i høyeste grad et fellesanliggende for landets innbyggere og for de fremtidige generasjoner. Disse interessene burde vært representert.

Utvalgets mandat

Vi anser det som en svakhet at utvalgets mandat ikke har omfattet en vurdering av mulighetene for en videreføring av den gjeldende hjemfallsordningen.

Bakgrunnen for endringsforslaget

ESA har kritisert hjemfallsordningen som et hinder for etableringsrett og fri flyt av kapital og derfor i strid med EØS-avtalen.

Før EØS-avtalen ble inngått ble det imidlertid forsikret at hjemfallsordningen var forenlig med EØS-avtalen. Vi finner det derfor kritikkverdig at dette forholdet ikke ble avklart med ESA før utvalget ble nedsatt.

Vi innser at enkelte forhold er endret siden EØS-avtalen ble inngått, men ser allikevel ikke at disse skulle være til hinder for en avklaring med ESA før utvalget ble nedsatt. Det gjelder for eksempel det faktum at offentlige kraftverk er omorganisert til aksjeselskaper. Disse skulle imidlertid være beskyttet av Lov av 1959 Om adgang til å meddele tidsbegrensede konsesjoner til kommunale og fylkeskommunale selskaper.

Når det gjelder EØS-avtalens dynamikk og de endringer i EØS-avtalen som ville kunne få betydning for hjemfallet, så som etableringsrett og fri flyt av kapital, var disse ikke vanskelige å forutsi ved avtalens inngåelse. Allikevel ble det den gang forsikret at EØS-avtalen ikke sto i veien for hjemfallet, og man måtte også kunne forutsette at forsikringen gjaldt eventuelle endringer i den dynamiske avtalen som ble inngått.

Mens ESAs kritikk synes å være rettet mot endringer i EØS-avtalen som har fått betydning for hjemfallet, fremmer Utvalget en rekke begrunnelser som er uavhengige av ESAs kritikk. Men samtidig nevner Utvalget omorganiseringen av offentlige kraftverk. Disse kraftverkene synes gjennom omorganiseringen til aksjeselskaper å ha havnet i en posisjon der den dynamiske EØS-avtalen får betydning.

Andre momenter som virker inn

Uavhengig av EØS-avtalen har Norge innført fri flyt av kapital. Uavhengig av EØS-avtalen har Norge også liberalisert energisektoren. Og fremdeles uavhengig av EØS-avtalen er kommunale og fylkeskommunale kraftverk blitt oppmuntret til enten å omorganisere til en mer "robust" struktur eller selge seg til staten. Statkraft er i tillegg nylig omorganisert til aksjeselskap. Norge synes derfor gjennom flere tiltak å ha stilt seg lagelig til for hugg. Det blir langt vanskeligere å forsvare hjemfallsretten i et konkurranseutsatt marked, enn det ville vært om disse tiltakene ikke hadde vært satt ut i livet.

Uavhengig av ESAs spørsmålsstillinger fremmer, som nevnt, utvalget en rekke begrunnelser for endring av hjemfallsregimet. De fleste er umiskjennelige superlativer fra regjeringens "moderniseringspolitikk", til tross for at enkelte påstås å være "uavhengig av ideologisk ståsted". Således forfekter man at "høyest mulig verdiskaping" er et mål i og for seg. Deretter trekker man den konklusjon at "et sentralt virkemiddel .... er å legge til rette for ... konkurranse". Dette må imidlertid karakteriseres som et politisk standpunkt og langt fra å være allment anerkjent som "uavhengig av ideologisk ståsted".

Til tross for at dette skulle være ganske innlysende trekker man allikevel konklusjonen videre til å omfatte nødvendigheten av "en harmonisering av konsesjonsregelverket for alle aktører".

Rundt 90% av vannkraftverkene er i dag i offentlig eie. Blant de 10% som er private er også noen unntatt fra å bli vurdert av utvalget. Det vil si at de resterende ca. 6,5% av vannkraftproduksjonen skal være avgjørende for endringene og for fremtidig eierskap av norske vannressurser!

Utvalgets prosjekt er økt konkurranse, omstrukturering og økt omsetning av kraftverk: "Utvalget legger til grunn at ulike rammevilkår for markedsaktørene kan svekke konkurransen og verdiskapingen i sektoren og legger i mindre grad til rette for effektiv ressursbruk fordi det vanskeliggjør omsetning av kraftverk og dermed omstrukturering i bransjen."

Utvalget ønsker altså økt omsetning av kraftverk. Utvalget antar samtidig at Statkraft i mindre grad kan være kjøper i fremtidige transaksjoner på grunn av Konkurranseloven. Når utvalget således allikevel ønsker å fremme omsetningen av kraftverk, innser det samtidig at det hovedsakelig vil være utenlandske interesser som er aktuelle.

Utvalget er delt i enkelte henseender etter medlemmenes økonomiske særinteresser. Vannkraften som en nasjonal eiendom og ressurs er overhodet ikke ivaretatt av noen av Utvalgets medlemmer. Dette er den største svakheten ved utvalgets sammensetning, og som selvfølgelig får betydning for utredningen og konklusjonene.

Pkt. 1.3 Utvalgets vurdering og konklusjoner

Utvalgets vurdering og konklusjoner i pkt. 1.3 karakteriserer noe av alvorlighetsgraden ved problemstillingen: "Vassdragene representerer fornybar og evigvarende ressurser av stor nasjonal verdi". De økonomiske og administrative virkemidler både flertallet og mindretallet i Utvalget kommer frem til, står imidlertid i grell kontrast til det uttalte ønsket om "å sikre at vassdragsressursene blir utnyttet på best mulig måte ut fra samfunnets interesser nå og i fremtiden". Hvis man ikke beveger seg inn i ny-talens univers (Orwell: 1984), men forholder seg til alminnelig språkforståelse, vil man måtte oppfatte 'samfunnets interesser' som identiske med befolkningens, og 'i fremtiden' som fremtidige generasjoners interesse. Men

det er hverken befolkningens eller fremtidige generasjoners interesser som blir ivaretatt i utvalgets konklusjoner, nei de tilintetgjøres allerede i de ovenfor nevnte premisser, der målsettingen er *omstrukturering og økt omsetning av kraftverk*. Samtidig vil Konkurranseloven forhindre flere statlig oppkjøp. "Økt omsetning av kraftverk" kan umulig sikre nasjonale verdier, spesielt når man tar i betraktning at det vil være store internasjonale aktører som vil stå for oppkjøpene.

Betydning også for nasjonal kontroll med drikkevannet

I pkt. 1.3 finner vi en setning som verken er nærmere begrunnet eller viet mer oppmerksomhet. Den vitner imidlertid om at utvalget er kjent med at våre vassdrag også er gjenstand for annen økonomisk utnyttelse enn vannkraft. Utvalget uttaler: "*I dag er kraftproduksjon den viktigste økonomiske utnyttelsen.*" Det som her ikke sies, er at drikkevann i fremtiden vil bli en enda viktigere økonomisk utnyttelse av vassdragene enn kraftproduksjonen.

Enda mer alvorlig er det at utvalget ikke med en eneste setning redegjør for hjemfallets betydning for nasjonal kontroll med drikkevannet.

EUs rammedirektiv legger vekt på en helhetlig forvaltning av vannressursene. Dette er blitt tolket dit hen at det er naturlig at det finnes kun én konsesjonær som får ansvaret og rettighetene til regulering av et vassdrag. NVE har derfor innledet en ny praksis med å gi *konsesjon for drikkevannsuttak til energiverk*. Energiverk kan allerede i dag selges fritt. Men hjemfallet legger visse begrensninger på kjøpsinteressene fra de multinasjonale aktørene, påstås det. Om hjemfallet fjernes eller reduseres, slik utvalget foreslår, står vi ikke bare i fare for å miste kontrollen over strømforsyningen, men også over drikkevannet. NVEs nye praksis vil løfte verdien av energiverkene til svimlende høyder, høyder som vil kunne bidra til oppfyllelsen av utvalgets mål om økt omsetning av kraftverk. Vi betviler imidlertid at dette vil være i "samfunnets interesser nå og i fremtiden".

Vannbevegelsen og Strømforbrukerne er kjent med at det arbeides for å innføre et økonomisk system for vannforsyningen som tilsvarer det vi har for energiforsyningen. Samtidig arbeides det med en sammenkobling av vannforsyningsområdene, hvilket gjør det mulig å eksportere vann på samme måte som strøm.

Kraftverkene har ikke lenger oppdeckningsplikt overfor norske forbrukere. Det gjør oss sårbare og avhengig av import. Utenlands eierskap vil ikke gjøre oss mindre sårbare.

Når vi også betenker at det offentlige aldri har hatt plikt til å levere drikkevann og annet forbruksvann, vil sårbarheten forsterkes radikalt om rettighetene til vannuttak skulle bli overlatt sterke kapitalinteresser, noe som er svært nærliggende ved økt omsetning av kraftverk.

Vannbevegelsen og Strømforbrukerne er av den oppfatning at hjemfallsregimet bør bestå i sin nåværende form. Om nødvendig må Norge si opp EØS-avtalen.

Tilleggstiltak og alternativer

Hjemfallsregimet er imidlertid ikke en god nok garanti for at samfunnets interesser blir tilstrekkelig ivaretatt, i og med at energisektoren er liberalisert. Kraftverkene kan fremdeles selges og kraftprodusentene har ingen oppdeckningsplikt. Drikkevannrettighetene er også truet under dagens regime.

Vi kan heller ikke forstå det annerledes enn at Konkurranseloven er til hinder for at hjemfall i praksis er mulig.

Det synes derfor nødvendig, ikke med en liberalisering av hjemfallet, men tvert om en innstramning, der oppmerksomheten og hensynet til landets innbyggere kommer i fokus.

Vannbevegelsen og Strømforbrukerne ser klare interessekonflikter mellom på den ene side "statens" ønske om økt grunnrente og kraftverkernes økonomiske interesser og på den annen side forvaltningen av naturressurser av grunnleggende verdi for landets innbyggere. Stat og kommune, som i dag forvalter 90% av vannkraftproduksjonen, fremstilles i utredningen med interesser som strider mot befolkningens. Det burde være et tankekors for vårt demokrati.

Vannbevegelsen og Strømforbrukerne mener det er nødvendig at Energiloven av 29.06.1990 oppheves og at de offentlige kraftselskapene omorganiseres til kommunal, fylkeskommunal eller statlig virksomhet, slik at de ikke lenger faller inn under selskapslovgivningen.

Et annet alternativ er at de offentlige kraftverkene overlates til dem de rettmessig tilkommer, nemlig innbyggerne, og at kraftverkene organiseres som lokale samvirker.

Trude Malthe Thomassen
daglig leder
Vannbevegelsen

Per Christian Gillebo
daglig leder
Strømforbrukerne